

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ
Η ΠΡΩΤΗ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ, Η ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ
ΚΑΙ Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗ

Γράφει : Ο Δημήτριος Π. Μητρόπουλος, Αντιστράτηγος ε.α., Επίτιμος Υπαρ/γός ΕΛ.ΑΣ., Πτυχιούχος Νομικής & Δημοσίου Δικαίου & Πολιτικών Επιστημών, Διπλωματούχος CAM Λονδίνου, Δημοσιολόγος, Μέλος της Ένωσης Μεσσηνίων Συγγραφέων.

Τον αστυνομικό θεσμό τον βρίσκουμε **από την αρχαιότητα**, σε όλες τις ανθρώπινες κοινότητες. Στην αρχή λειτουργεί ενστικτωδώς και υποτυπωδώς.

Η Αστυνομία σαν θεσμός συνδέεται με την εμφάνιση της **πόλεως** και του **Άστεως**. Η λέξη **«άστυ»** είναι **ελληνική και σημαίνει πόλη**, δηλαδή κατοικημένη περιοχή, όπως αναφέρεται από τους **πρώτους** ήδη **στίχους της Οδύσσειας** («πολλών δ' ανθρώπων ιδεν άστεα» και «νέμω» που σημαίνει, μεταξύ άλλων, **κυβερνώ, διοικώ, εφαρμόζω** το νόμο και κατ' επέκταση **φυλάττω, προστατεύω** (παραδείγματος χάριν, «ο πάντα νέμων... ζευς».

Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, αλλά και σε άλλες ανά τον κόσμο αποδίδεται με τη λέξη **«police»** ή με διάφορες αυτής παραλλαγές, όπως **«polizia»** στα ιταλικά, **«polizei»** στα γερμανικά κ.ο.κ.

Ο όρος αυτός – **«police»** - είναι γαλλικός και προέρχεται από το λατινικό ρήμα **«politia»**, το οποίο έχει εξίσου τη ρίζα του στο **αρχαιοελληνικό «πόλις»**.

Αποδεικνύεται επομένως, ότι η Αστυνομία είναι άμεσα συνδεδεμένη με την πολιτεία, **σαν μορφή κοινωνικής οργάνωσης και η απαρχή της**, πρέπει να αναζητηθεί στην εμφάνιση της πρώτης κοινωνίας, αφού παράλληλα εμφανίστηκε και η έννοια του **Δικαίου ή Νόμου**.

Δηλαδή έχουμε το δεύτερο συνθετικό στοιχείο της ίδιας έννοιας. Με αυτό τον τρόπο βλέπουμε, ότι η **πόλη και το Δίκαιο** συμπορεύονται στην κοινωνική εξέλιξη. Άρα η **Αστυνομία** προήλθε από τη σύνθεση δύο φαινομένων, ενός **πραγματικού** «άστυ – πόλη» και ενός πνευματικού «Δίκαιο – Νόμος».

Δεν πρέπει, όμως, να θεωρηθεί σαν δεδομένο ότι από την στιγμή **εμφάνισης του όρου «αστυνομία»**, αυτός είχε το ίδιο περιεχόμενο που του προσδίδουμε σήμερα.

Τόσο **στις πρώτες κοινωνίες**, όσο και στις μετέπειτα καλύτερα οργανωμένες πολιτείες των αρχαίων **Περσών, Αιγυπτίων, Εβραίων, Ρωμαίων, Αθηναίων και Σπαρτιατών**, καθώς και των λοιπών λαών τόσο της Δυτικής όσο και της Ανατολικής Ευρώπης, **τουλάχιστον μέχρι και το Μεσαίωνα**, ο συγκεκριμένος όρος **απαντάται με περιορισμένη σημασία**, άγνωστη προς τη σημερινή του έννοια, εφόσον υπάρχουν με **διάφορες αρχές** και όργανα, για την τήρηση της τάξης και την **δίωξη των εγκλημάτων**, αλλά όχι κάποιος **ενιαίος θεσμός αστυνομίας**.

Ο **όρος αυτός χρησιμοποιείται**, κυρίως για να δηλώσει τον άρχοντα και την πολιτειακή οργάνωση, δηλαδή την **ίδια την πολιτεία**. Μόνο από τα μέσα του **18^{ου} αιώνα**, η λέξη «**Αστυνομία**» αποκτά τη **σημασία** της πολιτικής **εξουσίας**, η οποία είναι **επιφορτισμένη** με καθήκοντα **τήρησης της δημόσιας τάξης**, με σκοπό την προστασία και **ασφάλεια των πολιτών**.

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι η ύπαρξη αστυνομικής αρχής κατά **την μυθική** εποχή των Αθηνών, στην ιστορία δηλαδή **της Αττικής** από τους αρχαιότατους βασιλείς **μέχρι το Θησέα** το έτος 1300 π.Χ. πλην **της Βασιλικής Εξουσίας** η οποία **ασκείτο**, είτε **αμέσως** από το βασιλιά, είτε **εμμέσως από φίλους** και συγγενείς αυτού, καμία άλλη αρχή δεν **αναγνωρίζονταν**.

Ούτε και κατά την **εποχή του Θησέα** μέχρι τον Σόλωνα (**1300 – 600 π.Χ.**) συναντάμε διακεκριμένες **αστυνομικές αρχές**.

Στην αρχαία αθηναϊκή πολιτεία, η οποία αποτελεί την καλύτερα οργανωμένη πολιτειακά πόλη – κράτος της εποχής, συναντώνται **άρχοντες**, οι οποίοι ασκούν αστυνομικά καθήκοντα και έχουν **ειδικές ονομασίες**, ανάλογα με την αποστολή τους και **ορισμένες μόνο αρμοδιότητες**.

Οι ονομασίες ήσαν : Αστυνόμοι των οδών, Αγορανόμοι, Σιτοφύλακες, Μετρονόμοι, Επιμελητές του εμπορίου, ακόμη και Γυναικονόμοι, τειχοποιοί, Επιμελητές υδάτων, Φύλακες Λιμένων.

Η εποπτεία όλων των αστυνομικών αρχών (**Αστυνομία τάξης, Αστυνομία επί των ηθών, Αγορανομία, Αστυνομία των ξένων, Δημόσια Ασφάλεια**) ανήκε **στο ανώτατο αθηναϊκό δικαστήριο, τον Άρειο Πάγο**.

Ομοίως, στην Σπάρτη απαντώνται οι Έφοροι, οι Ιππείς, οι Εμπέλωροι (Αγορανόμοι), οι Αρμόσυνοι (για την ευκοσμία των γυναικών) και η Αστυνομία διακρίνεται σε **Αστυνομία των ηθών, Αγορανομία, Γενική Ασφάλεια**, κ.ο.κ.

Μόνο μετά τους Μηδικούς πολέμους καθιερώθηκε ο τίτλος «Αστυνόμος», όχι όμως, όπως έχει ήδη αναφερθεί με τη σημερινή του έννοια.

Επί Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας (509 – 507 π.Χ.) ελάχιστες αλλαγές παρατηρούνται στα αστυνομικά καθήκοντα που σημειωτέον, για τον τότε ελληνικό χώρο ασκούνταν από Ρωμαίους άρχοντες.

Στη Ρώμη έχουμε τους *censores* (για τα ήθη και την καλή συμπεριφορά), τους *aelibes* (Γενική Αστυνομία) και ειδικότερα τους ***aelibes curules***, ενώ υπάρχει και ***praetor peregrinus***, προφανώς για τους ξένους και *perfectus* (έπαρχοι πόλεων) καθώς και πολλοί **ειδικότεροι άρχοντες** του ελέγχου και της **δίωξης των πολιτών**.

Οι ονομασίες αυτές, με μικρές αποκλίσεις, διατηρήθηκαν και στα χρόνια **του Βυζαντίου** (Έπαρχος για την άσκηση **της ανώτατης διοικητικής εποπτείας, Νυχτέπαρχος επιμελητής, έπαρχος του σίτου** για την παρακολούθηση της κίνησης των ξένων και των επισκεπτών της πό-

λης κ.α.), ενώ εξελίσσονται οι Έπαρχοι και οι πραίτορες (πραίτωρ του δήμου για την άσκηση Αστυνομικών καθηκόντων, πραίτορες της μυστικής Αστυνομίας).

Επί τουρκοκρατίας, που είχαμε υποδούλωση του Ελληνικού λαού στους Οθωμανούς Τούρκους, **πραγματοποιήθηκε** και μεταβολή των διοικητικών **θεσμών** που ίσχυαν στον ελλαδικό χώρο.

Στη νέα κατάσταση που **διαμορφώθηκε** δεν ήταν δυνατόν να **λείψουν οι αστυνομικές λειτουργίες**. Την Αστυνομική εξουσία ασκούσαν **Οθωμανοί αξιωματούχοι**, αλλά και Έλληνες άρχοντες.

Από τους Οθωμανούς μνημονεύεται ο «**Βοεβόδας**», ο οποίος είχε μικρή στρατιωτική δύναμη υπό τον «καπού-Μπουλούμπαση», για την **τήρηση της τάξης**. Αργότερα παρόμοια καθήκοντα **είχαν και οι Αγάδες**.

Από πλευράς Ελλήνων υπεύθυνοι της τήρησης της τάξης ήσαν οι εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης, οι οποίοι εμφανίστηκαν στην ιστορία με διάφορες επωνυμίες, όπως **κοτζαμπάσηδες, προεστοί, δημογέροντες, γέροντες**, κλπ.

Οι αρματολοί της Ρούμελης και οι κάποι του Μοριά, λύσεις ανάγκης για τους Οθωμανούς κατακτητές, εκτελούσαν και καθήκοντα τήρησης της τάξης στην ευρύτερη περιοχή τους, συνήθως έκτασης βιλαετιού.

Τα ένοπλα αυτά αποσπάσματα, που στελεχώθηκαν με αγωνιστές όπως ο **Θεόδωρος Κολοκοτρώνης** και ο **Γεώργιος Καραϊσκάκης**, με τη δράση τους αποτέλεσαν την στρατιωτική προπαίδευση του σκλαβωμένου έθνους και συνετέλεσαν **στην επιτυχή έκβαση της εθνεγερσίας**.

Στις περιοχές της χέρσου Ελλάδας, που βρίσκονταν υπό τουρκικό ζυγό, όσο και σε εκείνες που βρίσκονταν υπό βενετική διοίκηση, τουλάχιστον μέχρι το **τέλος του 18^{ου} αιώνα**, δεν μπορούμε να μιλήσουμε, για **οργανωμένη αστυνομική υπηρεσία**.

Μετά όμως την περίοδο αυτή **στα Επτάνησα** διαμορφώθηκε κάτω από την Ιταλική επίδραση ένα διφνές αστυνομικό σύστημα με τη **Διοικητική και Εκτελεστική Αστυνομία** (Polisia Admini tzativa, Polizia execu-

tinca), ενώ παράλληλα στις μεγάλες ελληνικές πόλεις και περιοχές που **εξακολουθούσαν να βρίσκονται στα όρια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας** υπήρξε μια περισσότερο συγκροτημένη αστυνομική οργάνωση, με βασικό πυρήνα της την **Οθωμανική Χωροφυλακή (Κρήτη, Λάρισα, Θεσσαλονίκη κλπ).**

Μετά την Τουρκοκρατία και την απελευθέρωση από τον Τουρκικό Ζυγό, αρχίζουν παράλληλα και οι πρώτες προσπάθειες, για την αστυνόμευση των απελευθερωθέντων εδαφών.

Σε πρώτη φάση καταργούνται οι κοινοτικές αρχές και παύουν να υφίστανται οι αρμοδιότητες των **δημογερόντων και των προεστών.** Ιδρύονται η «Πελοποννησιακή Γερουσία» (26-05-1821), ο «Άρειος Πάγος» και η «Γερουσία της Δυτικής Ελλάδος» (4-11-1821).

Οι επιτροπές αυτές έχουν διοικητικές αρμοδιότητες μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και άσκηση αστυνομικών καθηκόντων στις απελευθερωμένες περιοχές.

Η κατάσταση αυτή **επικράτησε** μέχρι την Α' Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου (9-1-1822), η οποία ψήφισε το «προσωρινό **πολίτευμα της Ελλάδος**» και η χώρα αποκτά την πρώτη κυβέρνηση και αποτελείται από δύο Σώματα :

A) Το Βουλευτικό, και

B) Το Εκτελεστικό, στο οποίο υπάγεται και ο «Υπουργός της **Αστυνομίας**», ο οποίος είναι επιφορτισμένος με καθήκοντα αμιγώς **αστυνομικής φύσης** και είναι **η πρώτη φορά στη νεότερη ιστορία της χώρας, που επιχειρείται η ίδρυση μιας οργανωμένης Αστυνομίας.**

Η ανάληψη της ηγεσίας της χώρας από τον Καποδίστρια (**6-1-1828**) και η **θέσπιση** του υπ' αριθμ. 14 ψηφίσματος της 29-12-1829 από τον ίδιο, αποτέλεσε ένα σημαντικό **βήμα** για την σύσταση του θεσμού της Αστυνομίας, καθόσον πρόκειται **για το πρώτο** ουσιαστικά και τυπικά **νομικό πλαίσιο** που καθορίζει με **λεπτομέρεια τα καθήκοντα της Αστυνομίας** και τα **εναρμονίζει με τα πρότυπα** των Ευρωπαϊκών Χωρών.

Στο ψήφισμα αυτό αναφέρεται ότι :

«Θεωρούντες, ότι εις το κράτος δεν υπάρχουν ποσώς **αστυνομικαί διατάξεις**, ουδέ καν έθιμα αναπληρούντα αυτάς, **θεωρούντες**, ότι προς αποφυγήν της συγχύσεως **των καθηκόντων και δια να εισαχθή η γενική ευταξία και η ατομική ασφάλεια απαιτούνται να διακηρυχθούν ιδιαιτέρως τα της Αστυνομίας καθήκοντα....** επειδή η Υπηρεσία αυτή έχει τρεις σχέσεις, την της **γενικής ευταξίας**, την της **διοικητικής εξουσίας** και την της **δικαστικής**, δια τούτο διαιρούμε τα καθήκοντά της εις τρία τμήματα».

Τα καθήκοντα αυτά **σε γενικές γραμμές συμπεριελάμβαναν :**

- Έλεγχο της κίνησης ξένων και κατοίκων άλλων επαρχιών
- Έλεγχο συνωμοτικών δραστηριοτήτων
- Έλεγχο της οπλοφορίας σε πόλεις, χωριά και λιμάνια
- Έλεγχο των επαιτών και των καφενείων, καπηλείων, λεσχών και ξενοδοχείων
- Ευπρέπεια οδών, ρουποταμών, καθαριότητα πόλεων, υδραγωγείων κλπ
- Αστυνομία των οικοδομών
- Προληπτικά μέτρα κατά των πυρκαγιών
- Η επιστασία των φυλακών και η μέριμνα των εγκαταλελειμμένων βρεφών
- Η εκτέλεση των διαταγών των διοικητικών και δικαστικών αρχών
- Τέλος η άσκηση της δικαστικής αστυνομίας (εξυχνίαση, βεβαίωση, παραπομπή εγκλημάτων).

Στα καθήκοντα της δικαστικής αστυνομίας, αναφέρεται επίσης και ο «**οργανισμός Δικαστηρίων**» του 1830.

Τέλος, λεπτομερείς οδηγίες με τίτλο «**καθήκοντα του Αστυνόμου** όσον αφορά τη σχέση του με την εγκληματική δικαιοσύνη συμπεριλήφθησαν στην έκδοση της «**Εγκληματικής Διαδικασίας**» (Αίγινα

1829). Πρόκειται για ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον εγχειρίδιο, το οποίο κινείται μεταξύ **δικονομικών οδηγιών και αστυνομικής πρακτικής**.

Οι επικρατούσες **κοινωνικοπολιτικές συνθήκες** την εποχή αυτή, **εμποδίζουν** τον Καποδίστρια να **προχωρήσει** σε κατάργηση του θεσμού των **Δημογερόντων**. Ο θεσμός αυτός όχι μόνο διατηρείται, αλλά **διευρύνονται** και οι αρμοδιότητες των Δημογερόντων, αφού τους **ανατίθεται** και η **άσκηση αστυνομικών καθηκόντων**, μόνον όμως **στην ύπαιθρο**.

Στις πόλεις, **συστήνεται** ένας καινούργιος θεσμός, το Σώμα της «**Πολιταρχίας**», το οποίο κατά **βάση**, αποτελεί την πρώτη **Ελληνική Αστυνομία**. Η πρώτη **συγκροτημένη αστυνομική δύναμη της Πολιταρχίας** αναπτύσσεται στο Ναύπλιο και **αργότερα** εξαπλώνεται και σε άλλες περιοχές, όπως **στην Πάτρα, την Τρίπολη και τη Σύρο**.

Ο θεσμός αυτός διατηρήθηκε μέχρι την δολοφονία του Καποδίστρια τις πρωινές ώρες της 27^{ης} Σεπτεμβρίου 1831, με τη συμβολή οργάνων της Απολυταρχίας.

Την ίδια όμως στιγμή **η χώρα** άνοιγε τις πύλες της **στην αχαλίνωτη αναρχία**. Η Διοικητική Επιτροπή, που ανέλαβε **χρέη Κυβέρνησης**, με διαφορετική κάθε φορά σύνθεση, δε μετέβαλε το αστυνομικό καθεστώς της Καποδιστριακής περιόδου, ήταν όμως αδύνατο να παράσχει οποιαδήποτε **προστασία στο χειμαζόμενο από τα άτακτα στρατεύματα, ληστές κλπ στίφη, λαό**.

Η ισχύ της **Κυβέρνησης** – οι **γαλλικές λόγχες** – δεν εξερχόταν από τις πύλες του **Ναυπλίου**. Όλες πλέον οι ελπίδες είχαν **εναποτεθεί στην άφιξη του Όθωνα**.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΤΗΣ ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΙΑΣ

Ο Όθωνας, ύστερα από πολυήμερο ταξίδι μέσω Αυστρίας και Ιταλίας, έφθασε στην Αγγλοκρατούμενη Κέρκυρα, απ' όπου αναχώρησε για

την Ελλάδα, αποβιβάσθηκε στις 25 Ιανουαρίου / 6 Φεβρουαρίου 1833 στο Ναύπλιο.

Η υποδοχή του στην τότε πρωτεύουσα έγινε σε κλίμα μεγάλου ενθουσιασμού και γενικής ευφορίας.

Σύμφωνα με το πρωτόκολλο της εκλογής του, συνοδευόταν από το βαυαρικό στράτευμα, που έπρεπε να έχει μαζί του (3.500 άνδρες) και την τριπρόσωπη Αντιβασιλεία, την οποία αποτελούσαν ο κόμης Ιωσήφ - Λουδοβίκος φον Άρμανσπεργκ, ο ιππότης Γεώργιος - Λουδοβίκος φον Μάουερ και ο Ανώτατος Αξ/κός Κάρολος - Γουλιέλμος φον Χάιντεκ και η οποία θα ασκούσε προσωρινά την εξουσία μέχρι τις 20 Μαΐου / Ιουνίου 1835, οπότε θα ενηλικιωνόταν ο Όθων και θα αναλάμβανε μόνος του τη βασιλική εξουσία.

Στο διάγγελμα που απηύθυναν τα μέλη της Αντιβασιλείας - εξ ονόματος του Όθωνα - προς τον Ελληνικό λαό, όταν αφίχθησαν στην Ελλάδα, καθορίζονταν και οι στόχοι.